

Kovács Ilma

Budapesti Közgazdaság-tudományi és Államigazgatási Egyetem
ilma.kovacs@iok.bke.hu

AZ ELEKTRONIKUS TANULÁS KÖZELÍTÉSE A TÁVOKTATÁS IRÁNYÁBÓL

Bevezetés

1. Mitől függ a távoktatás sikere?

A távoktatással kapcsolatos kérdések közül, amelyeket néhány évvel ezelőtt oly gyakran feltettünk, bevezetésem első részében egyet emelek ki, anélkül, hogy válaszolni kívánnék rá: *mitől függ a távoktatás sikere?*

Korábban erre a kérdésre nyugaton és keleten közel azonos válaszokat adtunk, de az érvek sorrendjében mindig volt némi különbség.

Nyugaton már régóta a felhasznált technikáktól és technológiáktól függött elsősorban a siker, és csak azt követte a többi: a pedagógiai, a kulturális környezet és a jelentkezők motivációja, hogy csak a legfontosabbakat említsem.

Mifelénk, mi elég sokáig „kötöttük az ebet a karóhoz” és mondtuk, hogy a siker első feltétele a jó pedagógia, aztán jön a motiváció, majd az optimális kulturális környezet és csak végeredményben függ a dolog a technikai és technológiai fejlődéstől.

Felgyorsult világunk olyan erőteljes változtatásokat kényszerít ránk, hogy ilyen kérdéseket ma már fel sem tesszük, hanem *csináljuk mindannyian. Keleten és nyugaton egyaránt.*

Az új információtechnikák és a segítségükkel kialakított oktatástechnológiák térnyerése révén a távoktatás kilépett a szűk szakmai érdeklődés köréből, és a fentebb említett jellemzőkön túlmenően *politikai és gazdasági kérdéssé is vált mindenütt.*

Mind a fejlesztésben, mind az alkalmazásban a nyugati országok még mindig előttünk járnak. Tanulhatunk tőlük.

Engem franciaországi személyes tapasztalataim és szakirodalmi olvasottságom igazít el ebben az egyre összetettebb világban.

2. Az elektronikus tanulás értelmezése

TANULÁSI ÉS TANÍTÁSI FORMA

ESZKÖZ

MÓD

Az elektronikus tanulás kifejezés számomra olyan komplex folyamatokat fed, amelyek egyrészt tanulási, másrészt tanítási, harmadrészt pedig oktatásirányítási/szervezetirányítási problémákat ötvöznek, és amelyek csak az információs és kommunikációs technológiák felhasználása révén valósulnak meg.

Olyan tanulási és tanítási módra gondoljunk, amely:

- alkalmas lehet szervezett oktatási/képzési rendszerekbe történő beillesztésre egyrészt,
- másrészt, amely – tekintettel a tanulás új környezeti sajátosságaira – „soha-nem-látott” módon közelítheti meg az önálló, egyéni és fölfedező tanulás igényének kielégítését is. Olyan tanulási mód, amely a formális oktatáson kívül az informális, és non-formális területek igényeit is képes lesz kiszolgálni.

Vannak, akik számára, ha röviden fogalmazunk, az e-learning Interneten és intraneten keresztüli tudásátvitelt, azaz **technológiát jelent.**

Az elektronikus tanulás felhasználása, értelmezése

A felhasználás szempontjából az elektronikus tanulás három területe már ma is elkülöníthetőnek látszik.

Azért beszélek erről mindjárt előadásom elején, mert e három területi elkülönítés értelmezési jellemzőkkel jár együtt. Már ma megkülönböztethetőnek látszik az elektronikus tanulás szempontjából:

1. A távoktatási rendszer.
2. A jelenléti oktatásba/képzésbe beilleszthető *önálló tanulási szakaszok eszköztára* (sajátos módszerekkel).
3. Az oktatási/képzési rendszeren kívüli *egyéni, önálló tanulási mód.*

1. Egyesek szerint *az elektronikus tanulás a távoktatás kiteljesedése, azaz az elektronikus tanulás a távoktatás új technológiákkal történő megvalósulása.* Ebben a felfogásban az elektronikus tanulás *oktatási, illetve képzési formaként* kezelhető.

2. Mások nem tartják annak, és nem is alkalmazzák elkülönítendő és önálló formaként, hanem a jelenléti (nappali) oktatási folyamat önálló tanulási szakaszaiban felhasználható *új eszközt* látnak benne, különös tekintettel a felsőoktatásra és a szakképzésre.

Olyan sajátos eszközök ezek, amelyek a tanulási tartalmakon túl *biztosítják az elsajátításhoz elengedhetetlen módszereket* is, mert beépítve találhatóak bennük a *tanítási módszerek is.*

3. Megint mások határtalan lehetőségeket látnak *az elektronikus tanulásban, lévén az önálló-fölfedező tanulás új módjának* a megtestesítője. Szerintük *az egyéni, önálló tanulás új technológiákkal történő megvalósulását jelenti* az elektronikus tanulás, tekintet nélkül arra, hogy mi a tanulás célja, vagy arra, hogy kapcsolódik-e az egyén tanulása valamely oktatási vagy képzési szervezet irányító, támogató munkájához.

Ebben az értelemben ma még beláthatatlanul tág és igen körvonalazatlan tartalmú kifejezéssel állunk szemben. Jövőbeli alkalmazásainak konkrét irányaira és területeire a magam részéről még csak kísérletet sem teszek.

Az elektronikus tanulás gyakorlata nem egyik napról a másikra jött létre.

Az elektronikus tanulás elmélete napjainkban van kialakulóban. Bizonyos lényegi elemei – úgy gondolom – nem függenek a felhasználási területtől. Konkrét fejlesztés esetén azonban mindent a cél befolyásol.

Jómagam a hagyományos távoktatás irányából közelítem meg az elektronikus tanulás kérdéskörét.

Az elektronikus tanulás a távoktatás új technológiákkal történő kiteljesedése

A kommunikációs eszközök fejlődése végigkísérte a levelező, illetve a távoktatás fejlődéstörténetét. A kezdet 1840, amikor Isaac Pitman levelezőlapra kezdte tanítani a gyorsírást Nagy-Britanniában. A történelmi fejlődés bemutatása nélkül, ezzel a dátummal szeretnék arra utalni, hogy kb. 150 év kellett ahhoz, hogy a kommunikációs eszközök információs eszközökkel történő „házassága” révén olyan *csúcstechnika* szülessen, amely napjainkban lehetővé teszi a gépi és az emberi interaktivitást, azaz az oktatásban/képzésben forradalmat jelentő *csúcstechnológia* kivitelezését.

Emlékeztetöm egyetlen célja az volt, hogy jelezzem, hogy a fejlődés útja a távoktatáson keresztül vezetett el napjaink elektronikus tanulásához.

Egy ideig ugyanis a kommunikációs eszközök által biztosított újítások – hála a felnőttoktatás és a szakképzés fejlődésének 1960 óta – főleg a távoktatási rendszerekben kaptak csak „táptalajt” és csak ezután és nagyon fokozatosan épültek/épülnek be az oktatás/képzés egyéb területeibe.

„*A távoktatás a jövő oktatásának előfutára*” – ezt hangoztatták már akkor a nyugati szakemberek, amikor a távoktatás csak ismerkedett a számítógép oktatásban/képzésben történő felhasználásával. A XX. század végére sikerült az emberiségnek azokat a technikai gondokat legyőzni, amelyek lehetővé teszik az optimális tanulásához szükséges – téren és időn átívelő – interaktivitás biztosítását gépek segítségével.

Így tehát mára már eljutottunk oda, hogy a *távoktatás kifejezés* használóinak – talán nagyobbik köre – egyenlőségjelet tesz az elektronikus tanulás és a távoktatás közé.

elektronikus tanulás = távoktatás

Összegezés helyett az alábbiakra szeretném felhívni a figyelmet:

1. A **távoktatás kifejezés nem új**, sem Magyarországon, sem külföldön!
Tartalma azonban megváltozott, illetve változóban van! Sokan azonosítják az elektronikus tanulással.
2. **Az e-learning = elektronikus tanulással.**
Itt mind az angol, mind a magyar kifejezés **egészen új!**

Mindkettő a számítógépes világháló fejlődésének a velejárója mindenütt a világon!

3. Ha azonosítjuk a távoktatást az elektronikus tanulással, azt javaslom, hogy jelenlegi átmeneti fejlődési korszakunkban, **különböztessük meg a hagyományos vagy klasszikus távoktatást az elektronikus távoktatástól!**

Én magam, mostani előadásomban, az új technológiákkal történő elektronikus tanulásra utalva az elektronikus távoktatás elnevezést, vagy röviden a távoktatást, a hagyományos eszközökkel történő távoktatás esetén a klasszikus vagy hagyományos távoktatás kifejezéseket igyekszem használni.

Milyen szóhasználattal találkozhatunk még napjainkban?

Az elektronikus távoktatás fogalmát fedő tevékenység, az, amiről elektronikus tanulás címszó alatt ma én is beszélek, már jóval az e-learning elnevezés használata előtt elkezdődött.

Így volt ez, és így van már jó néhány éve Magyarországon is attól függően, hogy ki és milyen irányból közelíti *az elektronikus eszközökkel történő tanulás illetve tanítás problematikáját.*

A teljesség igénye nélkül felsorolok közülük néhányat: *számítógépes képzés, virtuális oktatás, virtuális egyetem, virtuális kurzus, virtuális tantermi oktatás, internet alapú távoktatás, internet alapú felnőttképzés, internetes képzés, telematikaalapú oktatás illetve képzés, multimédia alapú interaktív távtanulás, nyitott képzés, elektronikus oktatás, elektronikus képzés* stb. Én magam például az *internetes kampuszokról* írtam Franciaország felsőoktatási rendszerének megújítása kapcsán.^{1,2}

I. rész: Átállás az elektronikus tanulásra

Az elektronikus tanulás elterjedése beláthatatlan változásokat hoz az oktatás/képzés világában, így a távoktatásban is, bár ez utóbbihoz áll a legközelebb.

Én, tekintettel korábbi, 1973/74 óta folytatott távoktatási kutatásaimra, a hagyományos távoktatás irányából történő elmozdulások mikéntjére próbálok kitekinteni és néhány klasszikus kérdéssel igyekszem „faggatni a jövőt”. A részletes, minden irányra kiterjedő választ az elkövetkező évek fogják megadni.

Előadásom első része címében jelzett „átállás” tehát kizárólag a saját és a hozzám hasonlóan gondolkodók közelítését jelenti és nem kívánja azt sugallni, hogy mostantól mindenkinek át kellene állnia az elektronikus tanulásra!

A mai előadásra készülve, az alábbi kérdéseket emeltem ki:

1. Az oktatásfejlesztés
2. A tanító/tanár/oktató új szerepkörei
3. A távoktatási rendszer

¹ Kovács Ilma: Internetes kampuszok Franciaországban I. és II. rész. Magyar Felsőoktatás 2002/5–6. és 7. szám.

² www.magyarfelsooktatás.hu

1. Az oktatásfejlesztés

Az oktatásfejlesztő olyan személy,
aki ismeri
a képzési koncepció általános összefüggéseit

Az oktatásfejlesztő munkaköre teljesen új

Régi fogalmaink szerint alapvetően az *oktatás, illetve a képzés tartalmára irányuló tervezői és szervezői* feladatokat lát el – mondhatnánk. Mondhatnánk, de mégsem mondjuk, hiszen éppen e tevékenységek kapcsolati rendszere az, ami újjá teszi szerepkörét, és amit el kell majd sajátítania a jövőben. Az elektronikus tanulás során a képzési rendszert ugyanis nem lehet külön megtervezni és majd utána megszervezni.

Előadásomban a fejlesztést a fejlesztő kompetenciái irányából közelítem meg.

Szeretném megjegyezni, hogy Magyarországon vannak tanfolyami képzések, ahol a hagyományos távoktatás szervezését el lehet sajátítani, de modern távoktatás-tervező-szervező, azaz távoktatásfejlesztő képzésről nincs tudomásom.

A tananyagfejlesztés szintén ismert.

Az elektronikus oktatásfejlesztés olyan munka- és feladatkör, amely napjainkban keletkezik és amelyet a jövőben kell elsajátítani – olvashatjuk a nyugati szakirodalomban.

Milyen kompetenciákkal rendelkezék az oktatásfejlesztő az elektronikus távoktatás idején?

Röviden: Rendelkeznie kell oktatástechnológiai felkészültséggel.

Ez olyan kombináló tudást, azaz olyan kompetencia birtoklását jelenti, amely többféle, korábban megszerzett tudás kellő integrálásával jön létre.

Tudnia kell: mit, miért és hogyan lehet távképzésre feldolgozni; milyen formát kell alkalmazni, hogyan történik a tanulási folyamat nyomon követése, milyen az ellenőrzés-értékelés rendszere, melyik eszközt lehet a legjobban alkalmazni a képzés adott pillanatában, milyen az egész képzési folyamat és lehet-e egyáltalán képzésről beszélni stb.

Részletesebben: Négy területre kell a figyelmét fókuszálnia:

1. Tudnia kell létrehozni egy olyan szervezeti rendszert, amelyben integrálni és azonnal működtetni kell tudni a tartalom és a multimédia eszközök sajátosságait a tartalomra vonatkoztatott forgatókönyvszerű megjelenítési formájában.

A tervezés és kivitelezés szakaszai nem különülnek el olyan élesen egymástól, mint a hagyományos oktatástechnológiai munkában.

A spirális mozgásnak megfelelően, egy gyors ismétlődő folyamatról van szó, és nem a hagyományos lineáris módon történő tervezésről és szervezésről.

Köszönhető ez egyrészt az *új technológiák* nyújtotta lehetőségeknek, amelyek a *pedagógiai módszerek területén jelentkeznek*, és amelyeknek csak bizonyos része ismert a multimédiából, másrészt a *forogatókönyvszerű gondolkodásnak*.

2. Olyan tanulásirányítási rendszerben kell tudni gondolkodni, amely a képzés során folyamatosan változhat és távolról vezérelhető.

Azt a többletet kell elérni, ami lehetővé teszi, hogy a tanuló számára megvalósulhasson a tanulás individualizálása és ráadásul mindez mindig egyes személyekre lebontva kell, hogy megtörténhessen.

A *hagyományos oktatók* ugyanis más tanulásirányításhoz vannak szokva: a csoportos oktatás esetén a tanár például a vele szemközti csoportot automatikusan és szinte tudatalatti módon figyeli, és észleli a legapróbb reakciókat is. Azok a reakciók többnyire nem verbális jellegűek, elég egy kézmozdulat, egy apró fintor stb. ahhoz, hogy Ő, a tanár észlelhessen, ki és mennyire érti vagy nem érti az anyagot, látja, ki unja már az egészet, és ki maradt le a csoport feldolgozási szintjétől. A hagyományos tanulásirányítás során a tanár képes arra, hogy egyszerre irányítsa a csoportot és az egyént is. Ez nem vihető át a távoktatásba.

Meg kell szabadulni az osztálytermi automatizmusoktól. Csak akkor válhat az elektronikus távoktatás hatékony tanulási-tanítási formává – írják a szakírók – ha a tanulásirányítás megbízható és objektív eszközökkel felvértezve képes alkalmazkodni az egyénnek, azaz mindig annak az egy tanulónak a sajátos tanulási módszere-éhez, aki éppen az eszközökkel tanul. És ez nem kis feladat.

3. A fejlesztőnek képesnek kell lennie arra is, hogy csapatmunkában dolgozzon. Az elektronikus oktatásfejlesztés nem azonos a lineáris koncepciókészítéssel, illetve a feladatok egymást követő kiosztásával – mint már említettem.

Elengedhetetlen sajátosság az *egy és ugyanazon időben történő közös gondolkodás*. A műszaki oldalról felmerülő megszorításokat azonnal be kell építeni az eszközök pedagógiai koncepciójába. Egy on-line feladat megtervezése például teljességgel elképzelhetetlen a lehetséges javítási változatok azonnali végiggondolása nélkül. A műszaki kivitelezés kapacitása, és azok az elképzelések, amelyeket a navigációban, a környezetbarát megközelítésben, a grafikai megjelenítésben elhatározunk, alapvetően befolyásolják magát a pedagógiát, és erősen függnek a költségvetési lehetőségektől is.

A fejlesztés során alakul ki a *képzés általános összefüggésrendszere*, amely hármas összefonódást jelez a maga *pedagógiai, információtechnikai és gazdasági értékeivel*. Soha nem tévesztve szem elől az igényes *tartalmat!* Ha ez a hármas közös szándék nem egyszerre indul és vonul végig a fejlesztésen, akkor felborul vagy ki sem alakul az egyensúly.

A feladatok optimális integrálása igényes team-munkát igényel.

4. *A fejlesztőnek bizonyos technikai tudással mindenképpen rendelkeznie kell, bár ez ma még nem általános.* A fejlesztő optimális műszaki ismerete azért szükséges, hogy belülről tudja kezelni informatikus és technikus kollégái munkáját és az általuk felvetett nehézségeket meg tudja oldani.

Összegezve:

A fejlesztőnek tudni kell a különböző természetű feladatokat integrálni, új tanulásiirányítási- és új szervezeti rendszerben gondolkodni, képesnek lenni egyidejűleg csapatmunka keretében gondolkodni és elsajátítani a képzés összefüggéseinek kialakításához szükséges elengedhetetlen információtechnikai ismereteket. Ezek azok a legfontosabb kompetenciák, amelyekkel egy táv/oktatásfejlesztőnek rendelkeznie kell a jövőben.

2. A tanító/a tanár/az oktató új szerepkörei

A távoktatásban ezek az elnevezések egyre ritkábban használtak és mi még mindig velük fogalmazzuk meg gondolatainkat. Ez természetes, hiszen csak abból tudunk kiindulni, amit ismerünk, tehát a régeből. Mi magunk még régiek vagyunk, és még mindig azon a nyelven kell beszélnünk, amit korábban megismertünk.³

Feltehetjük a kérdést, mi történik az elektronikus távoktatásban azzal, *aki tanítani akar?* Azaz a *tanítani* ige is kimegy a divatból? *Mit is fed a jövőben a tanítás mestersége?* Használjuk-e a jövőben a *tanítás* kifejezést? Ki tudja.

A következő tények láthatók:

Mindig voltak és vannak, akik (a tartalmi ismeretek koncepciójának körülhatárolásával, és aztán magával) a *tartalom* megfogalmazásával foglalkoztak, illetve foglalkoznak.

Különböző tananyagkészítő csoportok jönnek létre az *oktatás-, illetve képzésfejlesztők irányítása mellett*, ahol különböző feladatok kivitelezésében lehet részt venni. Eddigi tapasztalataim szerint, egy-egy ilyen csapat összetétele intézményenként más és más.

A csoportok tagjai közül a legismertebbek azok, akiket már régebben is *tananyagfejlesztőnek* hívtunk, és akik a tartalmat (amit egy a tartalomért felelős másik szakember készít el) apró részekre bontják, és a megfelelő folyamatábrák segítségével átstrukturálják. Sokan és sok esetben már itt is gépi programokat használnak (tananyagfejlesztő, menedzser-, könyvvarázsló stb. programokat).

E csoporthoz tartoznak ún. az oktatási vagy *képzési menedzserek, a pedagógiai szakértők, továbbá a programozók*, akik a fentiek programozását végzik el.

A tutorok csoportja

A tanításnak nevezhető feladatkörök között talán éppen a tutori munkakör elkülönítése jelentette a legkevesebb gondot a hagyományos távoktatás idején is, most is. Nem egészen áll így a helyzet a tutori feladatkör belső tartalmiságát illetően. A tanu-

³ Kovács Ilma: Új út az oktatásban? A távoktatás a Budapesti Közgazdaság-tudományi Egyetem és a Professzorok Háza Felsőoktatási Koordinációs Iroda közös kiadványa, Bp., 1997., 264 p.. Támogatók: a Magyar Távoktatási Alapítvány és az Universitas Távoktatási Alapítvány. Második változatlan, de elektronikus kiadás (2002): www.lib.bkae.hu/tavoktatas.html.

lói/hallgatói támogatás módszertana tárgyában ugyanis – mindenütt – óriási pótolni valók észlelhetők.

Az oktatásszervezők

Korábban is megkülönböztettük az oktatásszervezőket. Attól függően, milyen nagyságrendű és milyen kiterjedésű volt egy távoktatási központ, szoktak alkalmazni *adminisztratív munkaköröket és oktatói munkaköröket* betöltő személyeket is.

Hogyan szemléljük az említett munkaköröket ellátó munkatársak munkáját a jövőben?

Anélkül, hogy pontos és részletekbe menő választ tudnék, a változások fő irányát jelző *oktatás-, illetve képzésfejlesztő kompetenciái* kapcsán kifejtett összefüggésekre szeretném visszairányítani a figyelmet arra, hogy az igényes csapatmunkába integrálható, új tanulásirányítási és új szervezeti rendszer működtetésére képes, a képzés összefüggéseit biztosítani tudó, a legfontosabb és a legkülönbözőbb szakmák know-how-ját ötvöző munkatársakra lesz szükség, akik természetesen megfelelő informatikai és kommunikációs ismeretekkel is rendelkeznek. Ne feledkezzünk meg az igényes tartalom birtokosairól vagy szolgáltatóiról sem, hiszen szükség lesz a tartalmi tudásra a jövőben is. Az persze kérdés, hogy milyen tartalomra, mivel az új technológiák alkalmazása máris felvetette a tartalom megváltoztatásának kérdését is.

E fejezet elején *különböző tananyagkészítő csoportokról* szóltam, és lám kiderült, hogy nem egyébről beszéltem, mint az *oktatásfejlesztés* csapatmunkájáról.

Ebből tehát az következik, hogy a régi tanítói tevékenységek egy része ebbe az irányba, az oktatásfejlesztés irányába tolódik el.

Külön csoportot alkotnak a már említett *tutorok*. Az ő feladatuk is igen gazdag, igen sokféle, és teljesen eltérő a fentiektől. A sokféleséget éppen az elektronikus tanulás igen sokirányú felhasználása indokolja. Idő hiányában még a felsorolástól is el kell tekintenem.

De bármely típusú tutori munkát látnak is el, feladatuk végzése közben ők a *kapcsolattartás emberei*! A tanulás megsegítésének legkülönbözőbb formáit kell elsajátítaniuk, akár az információtechnika, akár a személyes találkozások oldaláról közelítünk. Új szakmák lesznek ezek, amelyek mindegyikét tanítani kell a jövőben!

Összegzés helyett: pillanatnyilag az oktatásfejlesztői képzés kidolgozását látom a legfontosabb feladatnak Magyarországon, amit a *tutorképzés* egyidejű *továbbfejlesztése* kell, hogy kiegészítsen.

Egyéb munkakörök

Nem feledkezhetünk meg azokról a munkakörökről sem, amelyek „termékei” már a multimédiás anyagok készítése során, illetve az e-learning előttünk járó fejlesztői tevékenysége eredményeképpen kidolgozásra kerültek különböző kész programok formájában. Nekünk, a követőknek nincs más dolgunk, mint megvásárolni a kész szoftvereket és platformokat.

Mivel ezek a fejlesztések ipari és kereskedelmi érdekekhez fűződnek, és főképpen más kultúrában születnek, átvételük és felhasználásuk nem mehet automatikusan.

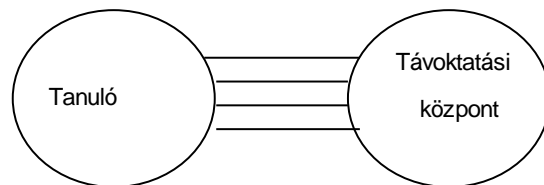
Úgy gondolom, hogy létező és kész(nek tűnő) programok ellenére nagyon sok a tennivalónk, ha a hagyományos távoktatásról az elektronikusra kívánunk átállni.

3. A távoktatási rendszer

A rendszer fő elemei

A rendszer egyik eleme a tanuló, a másik eleme a távoktatási központ. A rendszer középpontja a tanuló, a távoktatási központ a tanuló tanulási munkáját hivatott segíteni, támogatni.

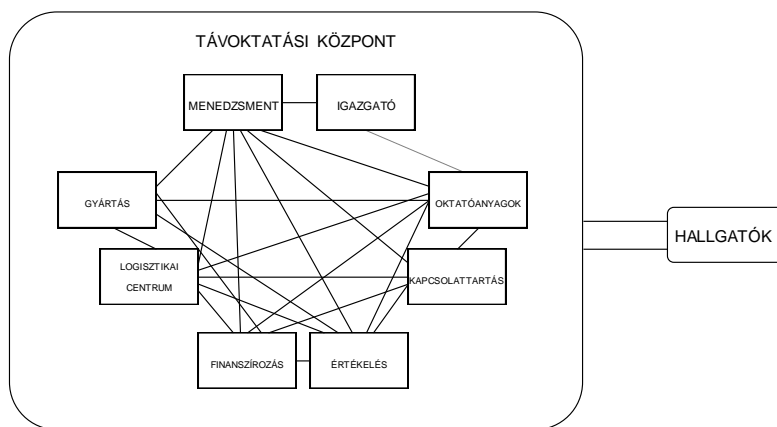
Az elektronikus eszközök használata nem változtat a rendszer eme jellegén.

1. ábra: A tanuló és a távoktatási központ

A tanuló szemében a távoktatási központot mindig egy „személy” képviseli. Ezt a személyt a tanuló az Interneten fogja a jövőben keresni, illetve elérni. A központ azonban inkább egy jól felépített szervezet képét mutatja.

TÁVOKTATÁSI RENDSZER

2. ábra: A központ részletesebb felépítése a hagyományosabb modell szerint

A hagyományosan szervezett távoktatási központ belső szerkezete, amit a 2. ábra mutat, szerintem lényeges változáson megy majd keresztül az elektronikus eszközök használata során.

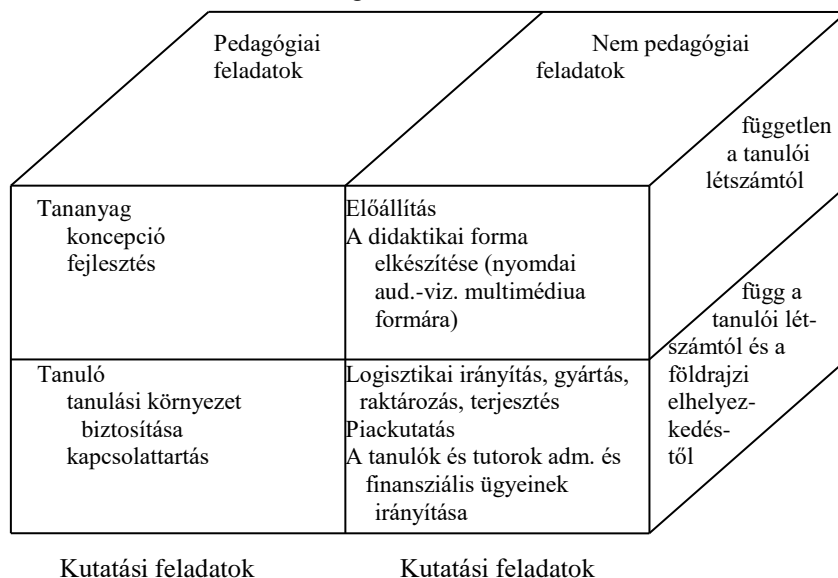
A változás okait tudhatjuk, hiszen mindig is *speciális távoktatási feladatokat kellett megszervezni a távoktatási rendszeren belül.*

Arra a fontos, régi sarokpontra szeretnék utalni, amit az elektronikus tanulás során sem szabad szem elől téveszteni:

A távoktatás kritikus kérdése,
hogyan tudja megvalósítani és azután fenntartani a teljes feladategyüttes kohézióját, azaz a tanulási-tanítási folyamat egységét, a tanulási és a tanítási tevékenységek folytonos és szoros kapcsolatát.

A távoktatási központ feladategyütteseit többféleképpen lehet megközelíteni. Nevezetesen:

- a/ Pedagógiai, illetve nem pedagógiai feladatok ellátása szerinti csoportosításban,
- b/ A tananyagra illetve a tanulóra vonatkozó csoportosításban,
- c/ A kutatási feladatok szerinti megközelítésben.

3. ábra: A távoktatási központ feladatrendszere

A hagyományos távoktatási rendszer feladatköreit a 3. ábra jól tudta szemléltetni.

A jövő rendszerében azonban még elméletben sem választhatók így külön a feladatok. A pedagógiai feladatok 50%-os aránya a jövőben lényegesen kisebb lesz.

További belső arányváltozások szintén várhatók különös tekintettel a tananyagok virtuális megjelentetésére, a logisztikára, szemben a hagyományos gyártási és raktározási feladatok ellátásával stb.

Ha az információtechnika és az alkalmazásra kerülő oktatástechnológia következtében lényeges *változás történik a távoktatási központ belső tevékenységi körén belül*, annak oka alapvetően a tanuló számára biztosítandó *új tanulási környezetben keresendő*.

Jelenlegi korszakunk átmenetnek tekinthető, és sok feladatot jelez az oktatás-képzés minden szereplője számára, így a *kutatás* számára is. Mielőbbi kutatás tárgyát kellene, hogy képezze néhány fontos kérdés. Például: ki és hogyan tanul az Internet stb. segítségével, ki képes elektronikus tanulás révén diplomát adó képzésben részesülni, kinek a kompetenciájába tartozik az e-learning-es tananyag készítése és a teljes tanulási folyamat irányítása, ellenőrzése és értékelése stb.

Azt gondolom, hogy az elektronikus távoktatás célkitűzéseivel, azaz a jövő távoktatásával is egybeeseng korábbi véleményem sűrített kifejtése.

A képzés központi eleme mindig az, aki tanul,
aki képezni szeretné saját magát.
Az Ő vágyait, álmait, képességeit, hozott tudását és szakmai hozzáértését,
valamint a birtokában lévő tapasztalatokat
kell összeegyeztetni
a képzést tervezők és szervezők
célraorientált, moduláris rendszerben kidolgozott és
az új kompetenciák kialakítását szolgáló
fejlesztési politikájával.

II. rész: Internetes kampuszok Franciaországban

/CAMPUS NUMÉRIQUES FRANÇAIS*⁴/

A következőkben egy *elektronikus távoktatási szervezeti formát* szeretnék bemutatni. A francia modellt internetes kampusz névvel illetem, tekintettel a *franciaországi Campus numériques Français* elnevezésű projekt eredeti elnevezésére.

A hagyományait hűen őrző Franciaország, ahol soha nem sikerült létrehozni az angliaihoz hasonló „Open university”-t, 2000. októbere óta sajátos fejlesztést hajt végre a felsőoktatásban.

Két felelős minisztérium, az Oktatási és a Kutatási Minisztérium *tematikus konzorciumok* létrehozásához és az új technológiák felhasználásához nyújt anyagi támogatást a *nappali képzést folytató egyetemeknek*.

⁴ Ejsd: kampüsz nümérik fransze

A pályázó nappali képzést folytató egyetemek, tovább folytatva jelenléti képzésüket, ún. internetes kampuszokba szerveződve biztosítanak felsőfokú képzést, de távoktatási formában (!) az alapképzésben és a továbbképzésben (posztgraduális) részt venni kívánók számára.

A projekt egyrészt a francia felsőoktatás megreformálását, másrészt a francia távoktatás szerkezeti átalakítását jelzi.

A megvalósításban az Országos Távoktatási Központ, a CNED /ejtsd: kned/ tárulva a France Télécom-mal döntő szerepet tölt be.

2000-ben, az oktatási miniszter megbízta a CNED rektorát a francia távoktatás kínálatának strukturális átszerkesztésével, annak érdekében, hogy megfelelően tudja vállalni a kihívást mind a magánszektorral, mind pedig a külfölddel szemben. Mind-ezt úgy, hogy nem áldozza fel közszolgálati küldetését. A sorban természetesen a felsőoktatás állt az élen.

A CNED tehát 2000 óta nagy átalakuláson megy keresztül az e-learning irányában. 2002-ben már több mint 20 *internetes kampusz* létrehozásában és beindításában munkálkodik. Abban a kivételesen kedvező helyzetben van, hogy részese lehet a francia felsőfokú on-line képzés kiépítésének is.

A program indítása idején, 2000-ben, Franciaországnak három akadállyal kellett szembenéznie:

Az első a *továbbképzés* marginális jelenléte a felsőoktatást folytató intézményekben.

A második az *információs és kommunikációs eszközök* mérsékelt használata a felsőoktatásban.

A harmadik a *magánszektor* gyér támogatása, hiszen a France Télécom és a Havas mint kommunikációs nagy cégek főleg az iskolákat támogatták.

Franciaország politikusai 2000-ben úgy látták, *hogy az egyetemek feladatává kell tenni* a hatékonyabb részvételt a lakosság különböző rétegeinek képzésében, és az egyetemeknek jelen kell lenniük a képzés azon szektoraiban is, amelyek képzését ez ideig szinte kizárólag a magánvállalati rendszer biztosította. Azaz: vállaljanak közszereplést a továbbképzésben is.

A tudáshoz való hozzáférés nyitottságának általánossá válása *hosszútávon az állam jelenlétének fontosságát, sőt elsőbbségét jelzi* – olvashatjuk a francia folyóiratokban.

Mindez fokozatos megvalósítást igényel. Már most el kell kezdeni az egyetemek mozgósítását annak érdekében, hogy új szervezeti rendszereket kísérletezhessenek ki, hogy megfelelő helyet foglaljanak el a világhálón és a képernyőkön ahhoz, hogy az állami oktatási kínálat és annak akkreditációja kellőképpen vonzóvá válhasson és kielégítse a lakosság igényeit és végül, hogy feltételeket szabhasson a magánszektornak!

Az oktatás piacosítása nem lehet prioritás, még kevésbé cél – írják a témát irányító minisztériumok közös Technológiai Igazgatóságának munkatársai cikkeikben. A növekvő nemzetközi konkurencia nyomására azonban a közigazgatási szervek (az állam és a különböző területi önkormányzatok) kötelessége olyan „*közszolgálati*”

felsőfokú képzési szervezetek biztosítása, amelyekkel új szolgáltatásokat tudnak nyújtani, ha meg akarják erősíteni saját helyüket a társadalmon belül.

A *közhatalom* az egyetem kötelességévé teszi tehát, hogy megújítsa oktatási eszközeit és módszereit, nevezetesen a kommunikációs és informatikai technológiák alkalmazása révén.

Újraelosztás történik, amelynek nyomán javulhat az oktatás színvonala – vélik a politikusok – hiszen olyan reális képzés-szervezés gazdagítja – előtérbe hozva a továbbképzést –, amely a tantervek moduláris tagolására, a hallgatók tanulási munkája nyomon követésében biztosított sokféleségére és a képzési folyamat rugalmasságára támaszkodik.

Magára a „*képzés*” terminusra különleges hangsúlyt fektet a felhívás, ugyanis a *képzési* folyamatnak az alábbi *három elemet* nyilvánvalóan magában kellett foglalnia:

*oktatástechnológiát,
források integrálását és
logisztikát.*

Tehát bármely kurzus vagy adatbázis internetre történő elkészítése nem felel meg a pályázati követelményeknek. Elősegítendő a konzorciumok létrehozását, amely minimum 5-6 nappali egyetemet és a CNED-et jelenti, a minisztériumok megalkották a szükséges *szereződéskötésekre irányuló kiegészítő* – az állam és a régiók, és más intézmények közötti – *rendeleteket*.

Az elsőbbséget a *következő témáknak* biztosították: orvostudomány, technológiai képzések, közgazdaság- és gazdálkodástudomány, jog.

Az első felhívásra 86 beérkezett pályázatot fogadtak el.

A 2000-es felhívás eredményesnek bizonyult, így *2001-ben újra megjelent a CAMPUS NUMÉRIQUES FRANÇAIS elnevezésű pályázati felhívás*, ekkor 118 pályázatot fogadtak el.

A témát irányító minisztériumok közös Technológiai Igazgatósága megduplázta az előző évi ráfordítások összegét és 55 millió frankkal támogatta a pályázókat.

2001-ben a bölcsészettudományok és az embertudományok kapták az elsőbbséget. A programhoz ekkor csatlakozott a Munkaügyi és Szolidaritási Minisztérium, valamint a DATAR (Délégation à l'Aménagement du Territoire et à l'Action Régionale: Területfejlesztési és Regionális Kezdeményezési Bizottság) és további minisztériumok támogatása várható volt.

Adatok 2002-ben:

Összesen mintegy 400 partner konzorciumba történő bekapcsolódása történt meg 2002-ig, és van olyan *kampusz*, ahol a tagok száma meghaladja a 20-at.

A partnerek között található: *194 francia oktatási intézmény*. Ebből 78 egyetem, 50 ún. „nagy iskola” (egyetemnél magasabb szintű felsőfokú képzést nyújt), 26 IUT (a magyar főiskolai képzéshez hasonló szintű képzést biztosít), 21 IUFM (felső tagozaton tanító tanárokat képez) és egyebek. *35 külföldi oktatási intézmény* (közülük: 13 Európában, 20 a frankofon országokban található). Végül *154 vállalat (vagy egyesület)* is csatlakozott a felhíváshoz, amelyek között található kicsi és nagy, hazai és külföldi vállalat egyaránt.

Mit neveznek tehát a franciák campus numérique-nek?

Új felsőoktatási képzési szervezeteket neveznek így, amelyek más módon válszolnak a képzési szükségletekre, mint a hagyományos egyetemek, mivel:

1. *Lehetővé teszik a tanulás térbeli és időbeli szabad megválasztását az elektronikus távoktatási forma megajánlásával.*

2. *Javítják a tartalom minőségét.* A konzorcium alapúra szervezett *kampuszok* intézményközi jellege és nyitottsága (a magán és állami, valamint külföldi intézmények partnerségi kapcsolatai révén) növelni fogja a hatékonyságot mind a tartalom minősége, mind pedig a hallgatóknak nyújtott szolgáltatások vonatkozásában.

3. *Képzési kínálatuk rugalmas és alkalmazkodó.* A hangsúlyt a képzés és a tanári-diák kapcsolat *individualizálására* kívánják helyezni, *a hozzáadott érték* sokkal inkább *az emberben* és az emberi kommunikációban jelenik meg, mintsem a technológiában – írják.

A képzési folyamatot rugalmasabbá teszik, összekapcsolják *az európai transzferrálható kreditrendszerrel*, átjárást biztosítanak az alapképzés és a továbbképzés között, és összekapcsolják *a szakmai ismeretek érvényesítésével.*

Az elektronikus „*fórum*” és a „*csevegés*” technikai lehetősége révén a diák gyorsan kapcsolatot tud teremteni egy oktatóval, egy ttorral vagy a többi azonos képzésben részt vevő diákkal.

4. *Megkönnyítik a tudáshoz vezető utat.*

Az oktatás gyakorlata és a diákok munkájának figyelemmel kísérése különféle formákat ölthet. A képzések – az új információs és kommunikációs technológiák alkalmazásával gazdagítva – a nappali képzéstől eltérve teljes mértékben *távoktatás-szerű alakulnak át a diák profiljának, szükségleteinek és főleg céljainak megfelelően.*

Az ismeretek forrásaihoz való hozzáférés és azok felhasználása igen sokféle: CD-ROM, video, multimédia-eszközök, intranet, web, távkonferencia, ... (pedagógiai, parapedagógiai és dokumentációs jellegűek), de lehetséges az otthoni, egyéni kísérletezés is az egyetemi szerverekről vagy az internetről letöltött anyagok segítségével.

5. *Növelik a diákok felelősségérzetét.* Mostantól a *diák folyamatos értékelésben és önértékelésben* vehet részt a világháló segítségével. Saját tanulási folyamatának aktív résztvevője lesz, és a tudástartalom saját ritmusban történő elsajátításának irányítójaként pedig egyre önállóbbá válik.

A projekt legfontosabb kooperációs jellemzői:

Döntő az állami költségvetési támogatás.

A 2000-ben meghirdetett felhívást 18 millió frankkal, a 2001. évit 55 millió frankkal támogatta a költségvetés.

Két év alatt 77 pályázó részesült minisztériumi pénzekből, közülük 27 készíti a megvalósíthatósági tanulmányát, 45 kampusz már a megvalósítás fázisában van (2001 végén).

Az egyetemek mozgósítása.

A 2000-ben 86 és a 2001-ben 118 pályázatot fogadtak el. A nappali egyetemi képzést biztosító oktatói- és kutatói közösségek vitathatatlan dinamizmusról és nyi-

tottságról tettek bizonyosságot nem csak a többi egyetem, hanem a vállalatok és a közigazgatási szervek irányában is, amelyek új (olykor csak kiegészítő) szakmai profilképzését is igénylik. Nem elhanyagolható a külföld felé irányuló nyitottság sem.

Jelentős a kooperációra történő ösztönzés.

A képzés szempontjából egymást kiegészítő szereplők csoportba szerveződéséről van szó, akik magukkal hozzák saját tudásukat és eszközeiket, hogy együtt dolgozzák ki a holnap oktatásának új formáit: felsőoktatást nyitott és távoktatási formában.

A CANEGE mint referenciacampus

Elsőként a CANEGE (ejtsd: kánezs) elnevezésű *campus numérique* hirdetett beiratkozási lehetőséget Franciaországban 2001. október 6-án. A rövidítést a következő szavak kezdőbetűi alkotják: *campus numérique en économie et gestion*. A CANEGE tehát olyan internetes egyetemi szervezet, ahol a France Télécom-mal társult *CNED és hat közgazdaságtannal és gazdálkodástudománnyal foglalkozó egyetem* szakemberei végzik a képzést: Paris-Dauphine, Grenoble-II, Nancy-II, Nice Sophia-Antipolis, Paris-Sud és IAE de Paris = Institut d'Administration des Entreprises.

Ennek a *campus*-nak a megszületése jelentős esemény a közgazdaságtannal és gazdálkodástudománnyal foglalkozó egyetemek életében, hiszen mostantól kezdve rendelkeznek e-learning rendszerrel.

2002 májusában harmadszor hirdették meg a *campus numérique* pályázatot Franciaországban.

Ezúttal 82 pályázatot nyújtott be több mint 200 felsőoktatási intézmény, amelyek további 64 hazai és külföldi intézménnyel vagy társasággal kívánnak partneri kapcsolatot létesíteni.

Ezúttal és először a Campus Numériques projekt történetében két típusú pályamunkát vártak, illetve fogadtak el:

1. 65 pályázó kíván *továbbra is nyitott és távképzést folytatni*. Közülük 58 intézmény már a 2000-ben, vagy 2001-ben megkezdett munkálatokat folytatja, 7 új intézmény – főleg külföldi kapcsolatokkal – 2002-ben indítja meg terveinek kivitelezését.

2. 17 pályázat a hallgatókkal és az internetes munkában részt vevő alkalmazottakkal kíván foglalkozni.

Összegezés: az elfogadott pályázatok nyomán, a 2002–2003-as tanévben a francia (állami) képzési kínálat 84-féle diploma elnyeréséhez biztosítja a távképzést, a felsőfokú alap és továbbképzés területein Internet segítségével.